

паддини локалитета, и поред изостанка покретних археолошких артефаката, указују на могуће постојање утврде градинског типа из периода старијег гвозденог доба. Пронађени фрагменти керамике, која није ближе описана, указују да је живот у Јеринином граду текао и током 6. века, у време велике обнове и зидања нових утврђења током владавине Јустинијана I (527-565). Случајни налази копаља и секира сведоче о присуству војне посаде у утврђењу током периода од 4 до краја 6. века.

Постоји свакако неколико разлога за подизање утврђења на граници беочићког и секуричког атара, дубоко увученог у западно побрђе Јухора. Пишући о утврђењу Градиште у Пајковца указали смо на постојање путне комуникације за коју се разложно може претпоставити да је била у употреби још од периода касне антике, а која је повезивала великоморавску долину на истоку и област Левча на западу. Једна од улога утврђења образованог изнад ушћа Градског потока у Велику Грачу је била заштита једног сегмента споменутог путног правца. Међутим, ово вероватно није била и његова једина функција, јер је само утврђење, смештено на ниској планинској греди (373 m), заклоњено са севера, истока и југа доста вишим врховима Јухора. На истоку лежи Градска коса (570 m), на југу Јелењак (528 m), а на северу врх (466 m) између потеса Гумништа и Церовика. Јеринин град је самим тим имао изузетно слабу визуалну контролу свог окружења, и то искључиво ближег простора ка западу, дуж дела тока реке Велике Граче.

Други, вероватни разлог градње утврђеног комплекса Јерининог града је била контрола рударских и металуршких активности у његовој близини. Простор Јухора је, са становишта металуршке производње од антике до пуног средњег века, имао богата лежишта руда гвожђа, пирита и бакра.⁹¹

Недалеко од Јерининог града је почетком 80-их година 20. века случајно пронађена велика металуршка пећ за прераду руде гвожђа.⁹² Присуство пећи директно имплицира важност утврђеног комплекса у заштити рударско-металуршких активности у непосредном окружењу.

Пошто до сада нису спроведена археолошка истраживања локалитета Јеринин

град остајемо ускраћени за дефинисање његове прецизније стратиграфије и хронологије изградње и рушења. Велику претњу за наведени локалитет, као и друге у реону Јухора, представљају илегална ископавања „трагача за благом“, али и неодговорно просецање шумских путева, којим је већ добрим делом уништен јужни и западни бедем утврђења на размеђу Беочића и Секурича.

Некропола Дрењак, Секурич

Осим поменутих утврђења, како је изнад и напоменуто екипа је рекогносцирала и неколико некропола, међу којима две нису биле познате широј јавности до сада. Ако је о њима и некада писано, питање је да ли су и како уведене, те под којим именом. У питању су некропола на потесу Дрењак у атару Секурича и некропола у Брајновцу. На обе нас је упутио Веселин Миљковић, становник Брајновца.

На потесу Дрењак (245 m), југозападно од центра села Секурич, а западно од засеока Старо Село и десно од пута према Белушићу налази се средњовековна некропола. Заузима површину од око 26 ари, и простире се на катастарској парцели бр. 4804/2 у власништву Јаковљевић Мирјане (43.797 N, 21.161 E). Северозападно од локалитета, на око 300 m, протиче Жупањевачка река.⁹³

Парцела на којој је смештена некропола се налази у равници и под ливадам је. Током рекогносцирања констатована су у источном делу локалитета два сачувана надгробника облика положене плоче. Ни на једном од њих не запажају се натписи или неке урезане или уклесане представе.

Један надгробник је облика правоугаоне положене плоче правилно истесане окомите јужне ивице и равне горње површине. Северни и западни део гробног белега је утонуо у земљу, па се не може сагледати у потпуности. Источна половина горњег дела надгробника је оштећена. Дужина надгробног белега износи 106 cm, ширина 60 cm и висина 17 cm. Оријентисан је југозапад-североисток, што је вероватно последица њеног померања са првобитне локације.

Други надгробник је аморфна и грубо обрађена издужена положена плоча, правилно постављена по оси запад-исток.

91 Vetnić 1983, 155.

92 Vetnić 1983, 155.

93 Topografska karta Kruševac 531-1-4 (Belušić); <https://a3.geosrbija.rs/>.

Јухорске зоре

Надгробник се постепано сужава од запада ка истоку и оштећен је у централном делу горње површине. Дужине је 161 cm, док му је ширина у западном делу 73 cm, а у источном 51 cm. Уочљива висина је приближно 16 cm. Примећује се да су око надгробне аморфне плоче у скорије време вршена ископавања, вероватно од стране „трагача за благом“.

Аморфне положене камене плоче се јављају врло рано на средњовековним некрополама Србије. Њихово постојање, са незнатним одступањима у облицима, се запажа на некрополама западне Србије у широком хронолошком распону од 13. до 17. века. Аморфни положени надгробници се везују за најстарија гробна обележја, али и за нешто доцније сиромашније средине средњег века.⁹⁴ На некрополама у области Раса јављају се крајем 13. и почетком 14. века, и такође представљају најстарије гробне белеге. На оним са очуваним првобитним распоредом надгробника, као у Балетићу, Грубетићу, Доњим Штитарима и Попама, ове плоче заузимају језгра средњовековних гробаља, као и прве низове око цркава, црквина или заветина. Оваква запажања поткрепљују и археолошка истраживања некрополе на локалитету Црквина у околини Тутина, која су потврдила да најстарије гробове, непосредно уз сакрални објекат, са краја 13. и из прве деценије 14. века покривају аморфне камене плоче.⁹⁵ Аморфне делимично обрађене плоче од шкриљца су обележавале и неке од гробова на некрополи око цркве манастира Велуће, на основу пронађених археолошких артефаката датоване у крај 14. и прву половину 15. века.⁹⁶

У области Раса јавља се и низ некропола на којима се јављају плоче овог типа чији примерци прелазе и 2 m дужине и око 40 cm дебљине: гробље у селу Грубетиће, Латинско гробље у Друштинцима (засеок села Пожега, у долини Људске реке), Гај у Слатини, Грчко гробље у Балетићима, Црквина у Кознику на Рогозни и Грчко гробље у засеоку Велико Лукаре.⁹⁷

Димензије надгробних положених правоугаоних плоча пажљиво исклесаних окомитих ивица и равне горње површине, попут једног примерка са локалитета Дрењак, се крећу између једног и два метра

дужине и између 10 и 30 cm висине. Блокови камена од којих су направљени надгробници су правилно клесани, али без других већих клесарских интервенција.⁹⁸

Надгробници овог типа се јављају као гробна обележја крајем 13. и почетком 14. века. Један примерак откривен током археолошких ископавања некрополе око цркве Св. Петра код Новог Пазара датован је у крај 13. и почетак 14. века. Крај 15. века представља горњу временску границу појављивања положених надгробних плоча равних горњих површина на некрополи код цркве у селу Попе. Типолошки сродни надгробни белези са некропола код Ђурђевих Ступова, у Грубетићу и Балетићу се на основу налаза у гробовима дагују у период од краја 13. до краја 15. века. Слични су им и положене плоче од пешчара на некрополи код црква Св. Јована у селу Дићи код Љига из 14. и 15. века. Надгробни белези истог типа коришћени су све до краја 16. века, што је посведочено на некрополи поред пећинског манастира Св. Архангела Михаила испод Раса, као и на оној која је претходила градњи цркве III на Трговишту код Новог Пазара.⁹⁹

На основу типологизације два сачувана надгробника некропола на локалитету Дрењак, у атару Секурича, се само оквирно може датовати у шири временски период од краја 13. до 16. века. Да би се извршило прецизније хронолошко датовање потребно је спровести макар сондажна археолошка ископавања која би дала одговор на питање о времену настанка и трајања средњовековне некрополе на Дрењаку.

Иначе почетком 20. века у атару Секурича, на локалитету Градиниште, који се налази јужно од засеока Старо Село, Т. Бушетић бележи постојање средњовековне некрополе. По локалној легенди, на том се месту налазило село и гробље, у које су покопани мештани изгинули током сукоба са Турцима. Један је гроб био „разваљен“ и имао је надгробник са урезаном представом сабље и људске главе. Такође у атару оближњег Белушића налази се некропола, у којој су по легенди покопавани преминули од куге (чуме). Гробови су били обележени „плочама од простог нетесаног брдског камена (микашиста)“, док је код неких забележено постојање усадника од

94 Дудић 1995, 70-71.

95 Ердељан 1996 : 85-86.

96 Цветковић-Гаврић 2015, 16.

97 Ердељан 1996, 42-43.

98 Ердељан 1996, 42-43.

99 Ердељан 1996, 86-87.

необрађеног камења чело главе покојника.¹⁰⁰

Постојање чак три некрополе, односно четири, са оном у Брајновцу,¹⁰¹ а на релативно малом простору сведочи о густој насељености долине Жупањевачке реке у периоду од краја 13. до 17. века.

Некропола у Брајновцу

У селу Брајновцу налазе се данас активно гробље, нова црква, један крајпуташ и некропола. Судећи по примерцима сачуваних надгробника ово гробље коришћено је још у 19. веку. Поред пута за Драгово, недалеко од гробља издваја се и један крајпуташ, са натписом и рељефном претставом погинулог.¹⁰²

Сама некропола је смештена на благој узвишици (око 260 m), дуж десне обале Жупањевачке реке, на самом западном улазу у село Брајновац. Данас је под ливадом површине око 59 ари, на катастарској парцели бр. 715/2, у власништву Милана Антића (43.781 N, 21.124 E).¹⁰³

На локалитету и у његовом непосредном окружењу нема очуваних надгробних обележја. У усеку високом око 6 m, на северној страни, насталом прокопавањем „ваде“ за воденицу у 19. веку, дуж Жупањевачке реке, уочавају се расути делови скелета покојника (фемур, улна, фрагментовани пелвис). Делови скелета, који су и даље *in situ*, се налазе на око 1.70 m дубине од данашњег нивоа тла. Могло би се претпоставити и да ово није првобитна дубина гробник јама, јер је терен у благом паду од југа ка северу и реци, што је условило и засипање тог дела локалитета спирањем земље са виших падина.

Такође поменути Веселин из Брајновца, том приликом нам је указао на локалитет Старо Село у потесу Клењак, 300 m северно од некрополе, на левој страни Жупањевачке реке. На локалитету је прикупио покретни археолошки материјал на основу ког се могу издвојити две фазе насељавања : касноантички и средњовековни (грнчарија и једна мотика од гвожђа). Оштрица мотике је троугаоног облика, оборених горњих страница. Врат јој је издужен и правоугаоног

100 Бушетић 1903, 500.

101 Вид. ниже.

102 За крајпуташ видети рад А. Фостиков у НиЗ 5 (2019) (у штампи).

103 <https://a3.geosrbija.rs/>; Topografska karta Kruševac 531-1-4 (Belušić).

је пресека. Глава, на којој се налази кружни отвор за држалицу, проширена је са по два троугаона крилца са обе стране. Како сам материјал није анализиран исту није лако датирати, мада ако се претпостави да је доиста од гвожђа, лако би могла потицати из времена са краја средњег века или и из каснијег периода, када гвожђе улази у свакодневну употребу за израду оруђа.¹⁰⁴

Некропола је свакако била у вези са насељем на локалитету Старо Село. Међутим, време њеног трајања на основу доступних информација, и без археолошких ископавања, тешко је прецизно одредити.

Према локалној традицији коју нам је саопштио исти житељ, село је понело име према извесном Браилу који је имао кућу под „носом Мраморнице“, а ту је и правио вино. За само брдо Мраморац везана је легенда, која се и данас приповеда међу мештанима Брајновца, о девојци са златним разбојем и прича о благу. Што се тиче самог назива Мраморац, то је прилично редак топоним за ову област и у питању је назив за брдо на ком је постојао мајдан за вађење камена.

Локалитети Манастирине и Селиште у Беочићу

Локалитет под називом Манастирине (43.834 N, 21.195 E), са црквом и гробљем, евидентиран је југозападно од центра Беочића, према засеоку Ново Село. Смештен је на купастом узвишењу (206 m), високо изнад десне обале Жупањевачке реке. Налази се на катастарској парцели бр. 1521 у власништву општине Рековац, и заузима површину од око 46 ари. Југоисточно од цркве и гробља се налази извор, поштован од стране локалног становништва као лековит, из ког истече поток који образује јужну и југозападну граничу локалитета.¹⁰⁵ На савременом гробљу села Беочић које је засновано, судећи по карактеристикама очуваних надгробних обележја, крајем 18. или на самом почетку 19. века, налази се триконхална црква са осмостраном куполом, посвећена празнику Ваведења Пресвете Богородице, обновљена на старијим зидовима крајем четврте деценије 20. века. На постојање остатака

104 Фостиков 2012, 107.

105 <https://a3.geosrbija.rs/>; Topografska karta Kruševac 531-1-4 (Belušić).

Јухорске зоре